

FRANCISCO GARCIA-VALDECASAS (1910-2005).

In memoriam.

Josep A. Salvà

Acadèmic numerari

Vaig conèixer al doctor Valdecasas l'any 1940, quan ell va arribar a Barcelona, després d'haver guanyat per oposició la càtedra de Farmacologia de la nostra facultat de Medicina. Venia per ocupar la càtedra que estava vacant per l'exili a França del doctor Bellido, membre destacat de l'Institut de Fisiologia, que dirigia el doctor August Pi-Sunyer. Valdecasas s'havia format a la càtedra de Fisiologia de Madrid, que portava el doctor Juan Negrín. Era per tant un deixeble directe de Negrín, que va ser cap el govern de la república quan la guerra. A més el seu germà més gran, José Maria, que ja era catedràtic, havia estat secretari personal de Negrín quan la guerra. Quan aquesta va començar, el juliol de 1936, Valdecasas estava a Gàlícia, en zona "nacional" i va passar aquells anys incorporat a l'exèrcit nacional de manera relativament discreta. Quan va fer les oposicions, el 1940, aquest fet va "compensar" en certa manera la seva relació anterior amb Negrín. De tota manera aquest passat li va ser retret en el curs de l'oposició, el que va obligar a que el president del tribunal, el doctor José M. Corral, fes una consulta al ministre. S'ha de dir també que Valdecasas tenia una formació científica prou sòlida i era el millor en els exercicis. També tenia una bona formació com a químic. També havia fet abans una estada fructífera a Alemanya, i més tard, quan ja era professor de Barcelona, i acabada la guerra mundial, va passar una temporada més aviat llarga als Estats Units.

Quan va venir a Barcelona jo ja estava a la càtedra de Terapèutica (antic nom de la Farmacologia), on m'hi havia portat el doctor Vicenç Carulla, director del Clínic durant més de deu anys, més tard catedràtic de Terapèutica Física, i molt bona persona. Com a conseqüència de les circumstàncies polítiques molts estudiants i metges joves anaven a la facultat amb l'uniforme, alguns kaki i altres blau. Jo el portava blau. Crec que la primera impressió de Valdecasas en veurem va ser pensar que li havien portat algú per vigilar-lo, el que evidentment no era pas cert. Em va acollir bé i d'aquesta manera va començar una relació de deixeble que va durar de manera directa pràcticament vint-i-cinc anys, fins que vaig guanyar, amb el seu ajut, la càtedra de Cadis. I després encara quaranta més, d'amistat, fins a la seva mort el 2005. D'aquells anys inicials recordo principalment els doctors Puig Muset i Massons, i el senyor Jofre, amb l'Antònia la seva dona, que era el bidell insubstituïble, que ajudava a tothom.

Valdecasas va ser un professor extraordinari en una facultat que havia baixat molt de nivell, tot i que es mantenien alguns professors de molt pes, com Ferrer Solervicens, que va morir aviat i Agustí

Pedro-Pons, en la patologia mèdica, o Nubiola en l'obstetrícia. El ritme de promoció era lent i jo mateix, el seu primer deixeble en ordre cronològic, vaig tardar un quart de segle en guanyar una càtedra. Després les coses van ser més ràpides i així es va consolidar una de les escoles de Farmacologia de més pes en tot el país. Poc més tard s'incorporà al professorat oficial Josep Laporte, i més tard, per la via inicial dels agregats, Eduard Cuenca, Ricard Castillo (que fou professor d'Hemoteràpia), i encara, començada ja l'Autònoma, però sortint del mateix grup inicial, Màxim Bartolomé, Xavier Forn, Francesc Jané, Sergi Erill, i bastants més.

Valdecasas era un docent molt eficaç, encara que la seva assignatura tenia fama de ser un os, perquè era bastant exigent, però molt just en les qualificacions. Havia fet un llibre de text, a la mida dels estudiants, que va tenir un bon èxit editorial i docent. Era un bon llibre. Tenia també una bona habilitat en l'experimentació animal, que li venia de la seva etapa de formació a Madrid, i em va ensenyar en part. En el seu laboratori els treballs es feien de manera molt seriosa i estàvem ajudats, ja s'ha dit per Francesc Jofre i després per Ricard Rojas, que va entrar molt jove al laboratori, en tasques de bidell i fou al cap dels anys conserge de la facultat i conserge major de la universitat de Barcelona.

Els temes de treball, de recerca, de Valdecasas, foren bastant amplis dins de la matèria, però potser els que van tenir més ressò van ser els que va dedicar a l'estudi del sistema nerviós vegetatiu, i més a la introducció de la psicofarmacologia. Va ser un dels precursors dels estudis d'aquest camp, més d'un punt de vista farmacològic, d'aplicació a la terapèutica però també de comprensió dels mecanismes d'acció. Tenia una gran competència en aquest camp i així hi va dedicar bastants treballs, entre ells el seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia.

Un fet que no es pot passar per alt és la seva etapa em que fou Rector de la Universitat de Barcelona. Ho va ser uns tres anys, de 1965 a 1968, i li va costar molts maldecaps. Podia haver estat un mecanisme per a fer el salt a Madrid, com a catedràtic (pocs anys més tard va concursar infructuosament) o com a ministre, però no va sortir bé. Va ser rector en un temps conflictiu, en que volia mantenir un ordre que ja no era el d'abans. Volia frenar un activitat política a la Universitat, que no es podia parar, i, com s'ha dit alguna vegada, en va sortir escaldat.

El doctor Francisco Garcia-Valdecasas Santamaría era de família de procedència granadina. Ell va néixer a Córdoba, on el seu pare era magistrat. L'1 de febrer de 1910. Va estudiar medicina a Madrid i va

entrar a la càtedra de Fisiologia, on ja havia el seu germà gran José María. També va estudiar Química. Valdecasas tenia una personalitat forta, amb una certa rigidesa, i mantenint una certa distància, potser més per educació. Quan Laporte i jo mateix ja estàvem jubilats, encara ens continuava tractant de “vostè”. També al doctor Massons, més proper encara per edat.

El doctor Garcia-Valdecasas va llegir el seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia el 30 d'octubre de 1966. Tractava el tema “*La transmisión química en las sinapsis adrenérgicas*” i va ser contestat pel doctor Francesc Buscarons, catedràtic de Química a la Facultat de Ciències, i que també va ser rector de la universitat. Molts anys més tard, el gener de 1987, li va tocar, per ordre rigorós d'antiguitat, fer la lliçó inaugural de curs, i va recuperar el tema de les sinapsis, amb un treball “*La sinapsis (clave de la informática celular)*”.

El doctor Valdecasas va ser també membre de la Reial Acadèmia de Farmàcia (primer de Barcelona i després de Catalunya). Va ingressar el dia 8 d'abril de 1961 (per tant cinc anys abans que a l'Acadèmia de Medicina), amb un discurs sobre “*Función biológica de las catecolaminas*”, que fou contestat pel doctor Ramon San Martín. També va fer la lliçó inaugural de curs de l'any 1971, amb el tema “*Fundamentos fisiológicos de la terapéutica antihipertensiva*”. Va passar a acadèmic emèrit el 1991.

A la de Medicina va fer també alguns discursos de resposta, el meu l'any 1974, el de Josep Laporte el 1978, i el de Josep M. Massons el 1992. Massons va fer, alguns anys més tard, una història ben documentada sobre el que havia estat la càtedra de farmacologia de Barcelona, en els quaranta anys que la va portar el doctor Valdecasas, de 1940 fins a la seva jubilació el 1980.

També va destacar en dos activitats importants per a l'Acadèmia de Medicina. Una van ser les relacions amb Mèxic; l'altra la revista. Valdecasas tenia una relació familiar intensa amb Mèxic, on estava exiliat el seu germà José María. Aquest havia creat un laboratori farmacèutic, que va tenir un considerable èxit. Al cap de molts anys es va establir una relació entre la nostra Acadèmia de Medicina i les Acadèmies de Farmàcia i de Medicina de Mèxic. Amb aquesta última es va establir un conveni de col·laboració, pel qual es nomenaven acadèmics corresponents estrangers a membres de les dues institucions. El primer viatge va ser amb motiu de regalar l'Acadèmia de Barcelona una reproducció de l'estàtua d'Esculapi que s'havia fet malbé quan el terratrèmol de Mèxic de 1985. Després hi ha hagut reunions relativament sovintejades entre les dues acadèmies, la nostra i la Acadèmia Nacional de Medicina de México. També va dirigir, en aquest context, un col·loqui sobre “*Las raíces de la actividad mental*”, a propòsit del qual es va distribuir el llibre, extens, sobre el tema que havia fet el doctor José María Garcia-Valdecasas. Ara la relació amb Mèxic la canalitza en part el seu nebot, el doctor en Farmàcia, i corresponent de la nostra institució, el doctor José María Garcia-Valdecasas Rath.

Però potser el servei més prolongat, i amb més repercussió, que ha fet el doctor Valdecasas a l'Acadèmia, ha estat la direcció de la revista, en l'etapa que va de 1986, en que es va recuperar després de serioses dificultats econòmiques, i 1997. És la nostra revista amb coberta de color groc, que manté la seva continuïtat, i que és el mitjà d'expressió de les nostres activitats. Amb la col·laboració principalment del doctor Francesc Climent va garantir el seguiment i qualitat de la revista. Descansi en pau el meu mestre, doctor Garcia-Valdecasas.